

Slim in de Stad-Prijs

Inschrijvingsformulier

Gelieve dit formulier ten laatste op 15 november 2015 in te dienen via info@thuisindestad.be.

GEGEVENS VAN DE INDIENER

Naam:	Kristof Billiet
Telefoonnummer:	059 80 55 00
E-mail:	kristof.billiet@oostende.be
Functie van de contactpersoon:	Directeur Openbaar Domein

Naam van de stad (of VGC):	Oostende
Straat:	Vindictivelaan
Huisnummer:	1
Postcode:	8400
Gemeente:	Oostende

HET CONCEPT

STADSTUINIERN

Een sociaal stedelijk platform

1. Situering van het concept:

X	Op niveau stad/stadsregio	X	Multidisciplinair karakter
X	Op niveau wijk/buurt	☐	Beleidsdomein gebonden

2. Samenvatting van de visie

Stadstuinieren bloeit de laatste jaren in de centrumsteden. De vraag is dan ook groter dan het aanbod. De Vlaamse Gemeenschap wenst daarom de groene publieke ruimte anders in te richten en meer te focussen op tuinierprojecten(*). In Oostende bijvoorbeeld zien we dat deze trend zich ruimtelijk uit in vier volkstuinparken aan de rand van Oostende, een biopluktuin op de kinderboerderij 'De lange schuur', een buurttuin 'Dolle pret' en een te ontwikkelen landbouwpark 'Tuinen van Stene'.

Het bestaande stadstuinier-project 'Dolle pret' in de sociale hoogbouwwijk 'de Nieuwe Stad' spreekt het meest tot de verbeelding omdat het door middel van een ruimtelijke ingreep een sociaal proces op gang bracht. Binnen deze wijk met een hoge concentratie kwetsbare groepen, een verouderde sociale huisvesting en een moeilijk dagdagelijks samenleven door de grote culturele diversiteit, werd een project opgezet waarbij de buurtwerkster het stadstuinieren inzette als platform om interacties tussen verschillende groepen mogelijk te maken. Naast het tuinieren werd jaarlijks een soepfestival georganiseerd waarbij samen werd gekookt en gegeten. Het grote succes van dit hoogtepunt leert ons dat de combinatie van deze elementen (tuinieren, samen koken en samen eten) mensen kan samenbrengen.

In dezelfde wijk kwam ook een sociaal artistiek project tot stand waarbij Theater Aan Zee als initiatiefnemer een aantal laagdrempelige activiteiten realiseerde in samenwerking met de bewoners. De resultaten van dit project vonden eveneens plaats in de publieke ruimte en hadden een positief effect op de sociale cohesie.

Op basis van dit onopvallende maar toch bijzondere succesverhaal, waarin tuinieren in de publieke ruimte een bijzondere sociale rol kreeg, wil het Stadsbestuur dit concept inzetten om stadsbreed mensen uit hun sociaal isolement te halen en een -voor mens en stad- gezonde buurtdynamiek op gang te brengen.

Deze beleidsbeslissing kwam naar voor omdat uit de Stadsmonitor en het ouderenbehoefteonderzoek van de VUB i.s.m. de Provincie West-Vlaanderen en de Stad bleek dat sociaal isolement zeer kenmerkend is voor Oostende: de scores op de indicatoren 'deelname aan buurtactiviteiten' en 'intensiteit van contacten' zijn namelijk de laagste van alle centrumsteden (Stadsmonitor 2014, pp.78-

81). Bovendien is het onveiligheidsgevoel in Oostende hoger dan in de andere centrumsteden. Deze subjectieve maat staat vreemd genoeg in schril contrast met de objectieve criminaliteitscijfers die lager scoren dan de waarden van de andere centrumsteden (Stadsmonitor 2014, pp.168-178). We vermoeden dat dit subjectieve onveiligheidsgevoel verband houdt met een gevoel van onbehagen dat een gevolg is van de hoge graad van isolement (Wittebrood, 2006; Blokland & Soenen, 2004). Beide zaken houden elkaar dus in stand of zouden elkaar zelfs kunnen versterken.

Bovendien staan deze feiten niet op zichzelf. Ze zijn een wezenlijk onderdeel van andere problematieken en uitdagingen (dubbele vergrijzing, migratie, culturele diversiteit, kansarmoede en sociale ongelijkheid, vereenzaming en ecologische uitdagingen) die sterk tot uiting komen in Oostende.

Willen we dus de (psychologische) gezondheid van onze burgers en bijgevolg van onze stad verbeteren, dan is het belangrijk om het sociaal isolement te verminderen en interactie tussen buurtbewoners te bevorderen. Mensen dichterbij elkaar brengen is echter geen evidentie, zeker als ze behoren tot verschillende maatschappelijke groepen. De voormelde projecten slagen wel in dit opzet omdat ze op een geleidelijke en een subtiele wijze de 'barrières', die contact tussen mensen uit verschillende maatschappelijke groepen bemoeilijken, reduceren(**).

Om deze barrières te reduceren, moet de ruimtelijke ingreep streven naar comfort en veiligheid. Hierbij zijn schaal, microklimaat en een adequaat evenwicht tussen publiek en privaat noodzakelijk zodat geen enkele groep de ruimte te sterk kan claimen. Deze ruimte vormgeven is een delicate maar belangrijke ontwerpbeurt.

Stadstuinieren draagt dus als ruimtelijke component bij aan de uitbouw van een duurzame stad die het ecologische, het economische en het sociale met elkaar verbindt zodat een gelaagde publieke ruimte ontstaat. Zo draagt stadstuinieren bij aan het vormen van sociale cohesie, aan gezondheidspreventie, aan educatie, aan duurzame inrichting van de publieke ruimte en aan sociale tewerkstelling. Bovendien is dit project een hefboom om verschillende beleidsdoelstellingen te bundelen en die samen met heel wat stadsdiensten op een geïntegreerde manier te realiseren.

3. Visie en doelstellingen van het concept

Het concept gaat op zoek naar een synergie tussen een ruimtelijke en sociaal-culturele dynamiek. Een ruimtelijke dynamiek waarbinnen samen **tuinieren** gekoppeld wordt aan samen **tafelen** en samen **koken**, die een sociaal-culturele dynamiek op buurtniveau kanaliseren en begeleiden. Dit nieuwe 'ensemble' (de moestuin, de tafel en de kookplaats) moet een plaats worden waar mensen graag naartoe willen komen en er kortere of langere tijd ongedwongen kunnen verblijven. Door het stadstuinconcept uit zijn typologisch kader te halen wordt het ruimtelijke isolement getransformeerd. De verhoogde zichtbaarheid, de laagdrempeligheid, de bescheiden inrichting en de informele educatieve functie die zorgt voor een verhoogde attractiviteit, maken intergroup contact mogelijk.

We brengen mensen dus samen in de buurttuin door middel van een ruimtelijke ingreep (met een correcte inplanting en inrichting) én een gedegen sociaal-cultureel begeleidingsproces dat een positief proces op gang brengt dat sociaal-culturele problemen transformeert (***) . Dit in navolging van het pilotproject 'Dolle Pret'. Dit principe wordt acupunctuurgewijs doorvertaald naar de andere wijken van de stad. Waarbij deze ruimtelijke acupunctuur gekoppeld wordt aan bestaande sociaal-ruimtelijke centraliteiten, zoals ontmoetingscentra, centrale publieke ruimte of scholen, waardoor we bestaande dynamische locaties begeleiden, uitbreiden en versterken door de gelaagdheid te vergroten.

Op lange termijn ontstaat zo op stedelijke schaal een gebiedsdekkend effect. Gebiedsdekkend in die zin dat door de uitdeinende effecten van de puntsgewijze ingrepen de ideologie van het stadstuinieren zich verder verspreidt. Om het gebiedsdekkende karakter te begeleiden, is verankering van deze iconische punten aan het stedelijke groen net belangrijk omdat zo verwevenheid en gelaagdheid optreden. De radialen van het Groen Lint (de groenstructuur die Oostende omarmt) bieden de mogelijkheid om een zacht netwerk met iconische punten te creëren en de nieuwe publieke

cultuur van het Groene Lint te vertalen van de randstedelijke naar de stedelijke context. Een publieke cultuur die door middel van bescheiden maar krachtige ingrepen in het landschap ('tafels' of 'platformen'), mensen samenbrengt en tot rust laat komen. Het landschap wordt zo door subtiele en weloverwogen ingrepen een stukje publieke ruimte bij de "drukte" stad.

Ook binnen de stadswijken, op de iconische centraliteiten, is er plaats voor een nieuwe aansluitende publieke cultuur die mensen samenbrengt en tot rust laat komen. Het eenzijdige gebruik van de publieke ruimte voor verplaatsing (verplaatsing te voet, per fiets, per auto) of als verblijfsruimte (spelen, evenementen, ...) wordt hierbij verlaten. Tuinieren, tafelen en koken zijn nieuwe vormen van het gebruik van de publieke ruimte. Ze moeten de mensen attent maken op de mogelijkheden van de publieke ruimte en tezelfdertijd de bestaande publieke cultuur in vraag stellen.

Een nieuwe publieke cultuur heeft invloed op de identiteitsvorming van de inwoners van de verschillende wijken. Het stadstuinier-project is namelijk voor elke wijk verschillend omdat het sociaal-culturele luik de ruimtelijke ingreep wijkspecifiek transformeert. Deze diversiteit creëert een specifieke identiteit waarmee de wijkbewoners zich kunnen identificeren. Hoe sterker deze identificatie, hoe sterker hun betrokkenheid bij de wijk. Naast deze onderlinge verschillen delen deze identiteiten het gedachtegoed van het stadstuinier-project, waardoor deze identiteiten een onderdeel worden van het imago van de stad. Om dit imago een ruimtelijke weerslag te geven is een stedelijk stadstuinier-project, 'Flagship', belangrijk om de symbolische stedelijke ruimte vorm te geven. Stadstuinieren wordt dan beschouwd als een onderdeel van de stedelijke identiteit en van de eigen identiteit. Deze gedeelde identiteit zorgt voor verbondenheid met de stedelijke groep. Dit gevoel van "behoren tot" reduceert op zijn beurt het psychologisch sociaal isolement.

Dit 'flagship' heeft naast een identiteitsvormende functie ook een educatieve functie. Educatief omdat het in samenwerking met scholen op een structurele manier kinderen de mogelijkheid geeft om te ervaren hoe de natuur werkt, hoe de seizoenen evolueren, enz. (cf. de schoolmoestuin van Amsterdam - mr. A. de Roostuin in het Westerpark).

Om dit 'Flagship' een ruimtelijke vertaling te geven, onderzoeken we de mogelijkheid om een grote stadsmoestuin te realiseren op het dak van Hangaar 1, een grote loods in de haven van Oostende (****). De juiste combinatie van een uniek grootstedelijk panoramisch uitzicht, een dakmoestuin en een dakrestaurant zijn de ingrediënten van een geslaagde 'Rooftop-farm'. (cf. de zogenaamde 'Rooftop-farms' *the Brooklyn Grange* in New York en *Ostergro* in Copenhagen). Dit 'Flagship' heeft naast deze stedelijke dimensie ook een bovenlokale dimensie. Tijdens de zomer groeit het bevolkingsaantal soms van 70 000 inwoners tot ca. 230 000. Deze bezoekers aan de stad kunnen het 'Flagship' bezoeken en kennismaken met de stadstuinier-projecten en hun inbedding in een sociaal-stedelijk groen net. De interacties die zich hier aftekenen tussen lokale, stedelijke en bovenlokale groepen vormt het uitgangspunt van dit concept.

4. Beschrijving van het multidisciplinair of sectoraal karakter van het concept

Het multidisciplinaire karakter is een essentieel element van het stadstuinieren omdat net de interactie tussen het ruimtelijke, het sociale en het culturele ervoor zal zorgen dat de ruimtelijke ingreep versterkt wordt. De drie elementen mogen daarom niet afzonderlijk worden gezien, maar worden het best geïntegreerd ontwikkeld.

Bovendien kan het project aansluiten bij de reeds bestaande projecten rond het thema "voedsel", zoals de gedecentraliseerde speelpleinwerking tijdens de vakantieperiodes waarbij maaltijden worden aangeboden, de onderwijscheques waarmee kinderen hun schoolmaaltijden kunnen betalen, het voedselbedelingsoverleg, enz.

De opzet is uiteraard niet om een geïsoleerd project op te zetten maar om deze schakel uit te werken in een (voedsel)keten van diverse initiatieven om zo tot een coherent en complementair verhaal te komen. In die zin is de symbiose tussen de eerder 'harde' sector (openbaar domein) en 'zachte' sector (sociale domeinen) ook uniek te noemen.

5. In welke mate is dit concept origineel en innovatief?

Het innovatieve karakter van het concept uit zich in de gelaagde aanpak: enerzijds de verankering van de ingreep aan de bestaande stedelijke infrastructuur (de ontmoetingscentra), anderzijds een vertaling van deze acupuncturale ingreep naar een stadsbrede realiteit en tot slot de verankering van het concept aan de stedelijke groenstructuur van het Groen Lint. Bovendien wordt er een verwevenheid gerealiseerd van een aantal projecten en initiatieven die zich tot nu beperkten tot het sociaal werkveld (zie punt 4). De sterkte van dit project is meteen ook een uitdrukkelijke brugfunctie tussen beide sectoren die niet altijd 'van nature' gelieerd zijn aan mekaar. De samenwerking tussen al deze elementen en de geïntegreerde aanpak creëren een unieke dynamiek die nieuw is voor de stad.

6. Hoe kan dit concept een voorbeeldfunctie zijn voor andere steden?

Een heel eenvoudige en universele ruimtelijke ingreep (een moestuin, een tafel en een kookgelegenheid) maakt een sociaal proces mogelijk waardoor betrokkenheid in de wijk verhoogt. De voorbeeldfunctie schuilt niet alleen in de eenvoudige ruimtelijke ingreep maar des te meer in hoe bestaande sociaal-culturele actoren hierbij actief ingezet worden.

7. Met wie werd er samengewerkt om dit concept te realiseren

Om dit concept te realiseren werd nagedacht met volgende partners:

- Dienst Beheer, Ontwerp en Inrichting – Directie openbaar domein van de Stad Oostende (Eli Devriendt-Landschapsarchitect)
- Directie Kinderopvang, Jeugd, Onderwijs en Sport en meer concreet de projecten Kansen voor Kinderen, Wegwijzer (Vicky Pettens)
- AGSO (Autonoom Gemeentebedrijf Stadsvernieuwing Oostende)(Karel Vanackere en Lander Debrabander)
- Jan De Coninck – Freelance ingenieur-architect
- Ontmoetingscentra
- Samenlevingsopbouw
- Diverse stedelijke diensten
- Tuinhier Oostende
- Volkscöoperatieve Buitengoed
- Universiteit Antwerpen

8. Hoe beoogt het concept de samenwerking tussen verschillende stadsdiensten en overheidsniveaus te bevorderen?

Het is essentieel dat er een dynamiek ontstaat in en om het project. Deze dynamiek kan maar ontstaan door open en constructieve communicatie. Het project kan voor alle beleidsdomeinen een intrinsiek voordeel hebben zodat ze geïnteresseerd zijn om mee te werken. Het nieuwe project ondersteunt en vormt geen extra belasting op de bestaande werking van de diensten. Een interne heroriënteringsstrategie -ook tussen de verschillende diensten- maakt ruimte voor het herclusteren van taken die beter afgestemd zijn op de medewerkers.

De samenwerking met andere beleidsniveaus zien we bijvoorbeeld in de actieve samenwerking met Samenlevingsopbouw op Vlaams niveau. Het actief betrekken van deze partner is een prominente schakel in het concept gezien Samenlevingsopbouw de buurtwerking vanuit een andere invalshoek versterkt en dus een belangrijke rol vervult in het sociale luik van het concept.

Binnen dit project wordt beoogd om volgende stedelijke diensten samen te brengen:

- Directie Openbaar domein
- Directie kinderopvang, Jeugd, Onderwijs, Sport (incl. Kansen voor Kinderen)
- Directie Communicatie en Onthaal
- Directie Integrale Veiligheid en Samenleven
- Directie Facilitair Beheer
- Directie Cultuur (cf. nieuw concept Open Monumentendag)
- Directie Ruimtelijke Ordening en het Stadsatelier
- Strategische Coördinatie

- Sociaal Huis
- Autonoom Gemeentebedrijf Stadsvernieuwing Oostende

Provinciaal niveau :

- dienst gebiedsgerichte werking

Vlaams Niveau:

- Samenlevingsopbouw

De culturele organisaties worden eveneens betrokken om zo het culturele traject uit te bouwen. Deze zijn:

- Theater aan Zee
- Mu.Zee
- Vrijstaat O.
- lokale sociaal-artistieke vzw's (bv. Klein Verhaal)
- De Grote Post

De samenwerking met de Universiteit Antwerpen garandeert de wetenschappelijke ondersteuning bij het uitwerken van het concept en waarborgt kwaliteitsbewaking van het ontwerpend onderzoek en het participatieproces.

Verder wordt er nauw samengewerkt met de plaatselijke volkstuinvereniging, Tuinhier Oostende en de volkscoöperatieve Buitegoed, die instaat voor het beheer van de kinderboerderij en het beheer van verschillende groengebieden binnen de stad Oostende.

Voetnoten

(*)

“Voor de 10 centrumsteden en 40 geselecteerde gemeenten bedroeg de behoefte ongeveer 283ha. Rekening houdend met het huidige aanbod wordt de vraag vandaag maar voor ongeveer 1/3 ingevuld.”
<http://www.politics.be/persmededelingen/29786/>

(**)

Men dient hiervoor namelijk een drietal barrières te overwinnen. Een eerste barrière heeft betrekking op de economische positie van de interactiepartners. Hoe verder beide interactiepartners van elkaar verwijderd zijn op de economische ladder, hoe groter het status verschil en hoe moeilijker interacties tot stand komen. De sociaal-culturele barrière bemoeilijkt interacties omdat beide interactiepartners een verschillend referentiekader hebben en elkaars gedrag dus niet adequaat kunnen inschatten. Tot slot speelt ook de ruimtelijke barrière een rol. Interacties kunnen namelijk bemoeilijkt worden doordat groepen een ruimte territorialiseren en bijgevolg andere groepen in die specifieke ruimte uitsluiten.

Om deze barrières te transformeren, wordt gebruik gemaakt van activiteiten en/of inrichting van de publieke ruimte die fungeren als externe stimulus in een proces van triangulatie (Whyte, 2001). Door deze externe stimulus toe te voegen, is het mogelijk om een dynamisch proces, als gevolg van interacties tussen deze externe stimulus en de aanwezige actoren en processen in de wijk, toe te voegen aan de publieke ruimte. Deze samenwerking zal de gelaagdheid en stedelijkheid van de publieke ruimte versterken zodat een transformatie van publieke ruimte naar publiek domein mogelijk wordt (Whyte 2001, Bendt 2013).

Wanneer tuinieren, koken en eten samen plaats vinden, zijn de noodzakelijke voorwaarden vervuld om als een dergelijke externe stimulus te fungeren.

Zo is de economische barrière nihil, in tegendeel zelfs : door het kweken en koken krijgen de mensen een gratis en gezonde maaltijd (Wakefield 2007, Castro 2013) . De sociaal-culturele barrière is eerder beperkt omdat de huiselijke connotatie die koken en eten hebben, een universele connotatie is (Glover, 2005). Dit huiselijk karakter zorgt voor een gevoel van veiligheid waardoor het delen van ervaringen over koken en eten makkelijker gaat en de sociaal-culturele verschillen op de achtergrond verzeilen. De ruimtelijke barrière, bepaald door territorialisering, kan gestuurd worden door de coproductie en het ontwerp van het stadstuinier-project.

(***)

De rol van de fysieke omgeving op onveiligheidsgevoelens uit zich in twee aspecten, met name enerzijds het ontwerp en de inrichting van de ruimte en anderzijds het beheer ervan. Op het vlak van ontwerp en inrichting, is het vooral belangrijk dat de omgeving overzichtelijk, beheersbaar, voorspelbaar en aantrekkelijk is. Bovendien moet de omgeving voor de juiste personen toegankelijk of net ontoegankelijk zijn. Met het beheer van de fysieke omgeving wordt de mate bedoeld waarin de

omgeving uitstraalt dat er sprake is van sociale orde en dat er ook zorg voor de omgeving is. Verloedering, vervuiling, gebrek aan onderhoud: dit zijn al snel signalen voor het tegenovergestelde. Het zal zich veelal vertalen in overlast die het onveiligheidsgevoel, als resultaat van onbehagen verhoogt. (Willson & Kelling, 1982; Wittebrood, 2006; Blokland & Soenen, 2004).

(****)

Weliswaar moet hierbij de kanttekening gemaakt worden dat Hangaar 1 een beschermd gebouw is waardoor iedere bouwkundige ingreep groen licht moet krijgen van het agentschap Onroerend Erfgoed. Op vandaag is het gebouw in vrij bouwvallige staat

Referenties

- Bendt, P., Barthel, S., & Colding, J. (2013). Civic greening and environmental learning in public-access community gardens in Berlin. *Landscape and Urban Planning*, 109(1), 18-30.
- Blokland, T. & R. Soenen (2004) Veilig met de tram: Een etnografisch perspectief op veiligheid in het openbaar vervoer. *B&M* 31 (3), 173-184.
- Castro, D. C., Samuels, M., & Harman, A. E. (2013). Growing Healthy Kids: a community garden-based obesity prevention program. *American journal of preventive medicine*, 44(3), S193-S199.
- Colding, J., & Barthel, S. (2013). The potential of 'Urban Green Commons' in the resilience building of cities. *Ecological Economics*, 86, 156-166.
- Drescher, A. W., Holmer, R. J., & laquinta, D. L. (2006). Urban homegardens and allotment gardens for sustainable livelihoods: Management strategies and institutional environments. In *Tropical Homegardens* (pp. 317-338). Springer Netherlands.
- Glover, T. D., Parry, D. C., & Shinew, K. J. (2005). Building relationships, accessing resources: Mobilizing social capital in community garden contexts. *Journal of Leisure Research*, 37(4), 450.
- Glover, T. D., Shinew, K. J., & Parry, D. C. (2005). Association, sociability, and civic culture: The democratic effect of community gardening. *Leisure Sciences*, 27(1), 75-92.
- Hajer, M.; Reijndorp, A. (2001) Op zoek naar een nieuw publiek domein: analyse en strategie. Rotterdam: NAI
- Kurtz, H. (2001). Differentiating multiple meanings of garden and community. *Urban Geography*, 22(7), 656-670.
- Rosol, M. (2010). Public Participation in Post-Fordist Urban Green Space Governance: The Case of Community Gardens in Berlin. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34(3), 548-563.
- Tidball, K. G., & Krasny, M. E. (2007). From risk to resilience: What role for community greening and civic ecology in cities. *Social learning towards a more sustainable world*, 149-164.
- Vlaamse Gemeenschap (2015) Stadsmonitor 2014. Brussel: Vlaamse Gemeenschap
- Whyte, W.H. (2001) *the social life of small urban spaces*. New York, NY: Project for Public Spaces
- Wakefield, S., Yeudall, F., Taron, C., Reynolds, J., & Skinner, A. (2007). Growing urban health: community gardening in South-East Toronto. *Health promotion international*, 22(2), 92-101.
- Wilson, J. Q., & Kelling, G. L. (1982). Broken windows. *Atlantic monthly*, 249(3), 29-38.
- Wittebrood, K. en M. van Beem (2004) *Vergroten van sociale veiligheid: Wat werkt en wat niet?* Den Haag; RMO / SDU.